
KNJIŽNA POROČILA IN OCENE BOOK REVIEWS

420

JANJA ŽAGAR, *OBLAČILNA KULTURA DELAVCEV V LJUBLJANI MED PRVO IN DRUGO SVETOVNO VOJNO*. Založba Mladika, Knjižna zbirka Iz roda v rod, Ljubljana 1994, 159 str., ilustrirano.

Magistra Janja Žagar, sicer kustodinja v Slovenskem etnografskem muzeju, je pristavila svoj lonček k etnološkemu preučevanju Ljubljane, in to ravno v letu 1994, ko je mesto praznovalo 850. obletnico svoje prve omembe v pisnih virih. Sicer pa knjiga ni prvo avtoričino delo, povezano z Ljubljano, saj se je pred tem že ukvarjala tudi z ljubljanskimi služkinjami ter s poklicno in socialno sestavo prebivalcev Ljubljane. Kot je razvidno že iz naslova, nas knjiga popelje v svet oblačilne kulture ljubljanskih delavcev med prvo in drugo svetovno vojno. Gre za nekoliko spremenjen tekst magistrske naloge, ki jo je avtorica zagovarjana na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Delo je nastalo predvsem na osnovi literature ter ustnih, arhivskih, časopisnih, slikovnih in predmetnih virov.

Knjiga obsega 159 strani, tekst pa dopolnjuje tudi bogato slikovno gradivo. Med tem naj poleg starih fotografij, risb iz medvojnih modnih revij, oglasov iz časopisov ipd. še posebej omenim številne zelo zgovorne risbe, ki so delo avtorice. Tako risbe avtorice kot tudi ostalo slikovno gradivo in seveda delo oblikovalca so prispevali k nastanku knjige, ki je prijetna tudi na prvi pogled, kar ni ravno pravilo za vsa doslej objavljena slovenska etnološka dela. Knjigo spremlja ves potreben znanstveni aparat kot so opombe, seznam virov in literature, informatorji ter angleški in nemški povzetek.

Delo združuje dve področji, ki sta sicer vsako zase že bili predmet preučevanja slovenskih etnologov, oblačila in delavstvo. Tako je bilo razmeroma veliko napisanega o oblačilih, vendar do pred tremi desetletji le o kmečkih. V šestdesetih letih smo začeli preučevati tudi mesta in predmestja in posvečati posebno pozornost delavski kulturi. Knjiga Janje Žagar nam prikaže enega od nekoč najbolj preučevanih kulturnih elementov v novem, urbanem okolju. Tako predstavlja knjiga pomemben prispevek k preučevanju delavske kulture na Slovenskem kakor tudi k preučevanju oblačil. Pravzaprav gre za mnogo več kot za predstavitev obleke delavstva v določenem času. Avtorice ne zanima kulturni element sam po sebi, temveč kot medij, s pomočjo katerega lahko spoznamo neko socialno skupino, nek prostor in čas. In če smo večji branja simbolov (v našem primeru obleke), nam lahko povedo marsikaj.

Dosedanje slovenske etnološke raziskave so se skušale delavski kulturi približati skozi razkrivanje večih kulturnih ravni (materialna, duhovna, socialna), zorni kot Žagarjeve pa je bil sicer zožan, vendar zato toliko bolj poglobljen, da je proniknil tudi v tiste koticke, ki jih bolj široko zastavljene raziskave ne bi osvetlile. Bolj kot noša, obleka oziroma oblačilo jo zanima oblačilna kultura, kakor jo je v slovenski etnologiji definiral dr. Angelos Baš. Poleg tistega, kar lahko vidimo na zunaj - oblačilnega videza, jo zanima odnos ljudi do določenega oblačilnega videza kakor tudi vsi faktorji, ki določen videz pogojujejo: gospodarski, družbeni, politični in kulturni dejavniki, ne spregleda pa tudi oblačilne mode. V ospredju je torej človek - v konkretnem primeru delavec, seveda ob upoštevanju širšega konteksta in s pomočjo primerjav z drugimi tedanjimi ljubljanskimi družbenimi sloji.

Delavstvo je bilo med obema svetovnima vojnoma eden od družbenih slojev Ljubljane, z določenim socialnim in lokalnim izvorom, na prvi pogled morda dokaj homogena skupina, v bistvu pa vendar dokaj neenoten družbeni sloj, ki še ni povsem izgubil stikov z ruralnim okoljem in ki se še ni povsem vključil v urbano sredino. V obdobju med obema svetovnima vojnoma so, tako kot tudi v drugih obdobjih, bili uveljavljeni modni trendi, ki so jim posamezniki bolj ali manj sledili. Tako kot poraba nasploh je bila tudi oblačilna poraba v veliki meri odvisna od gmotnega položaja. Pražnja obleka je bila tista, za katero so delavci največ dali v upanju, da se bodo vsaj v njej približali povprečnemu prebivalcu Ljubljane. Največ denarja so za obleko namenili mlajši delavci in delavke.

Obleka kot zunanji simbol posameznika oziroma njegove identitete, je kazala na uporabnikov položaj v družbeni hierarhiji, na njegov poklic, razredno in politično pripadnost, bila pa je tudi odraz starosti, stanu in krajevnega izvora. Seveda pa je na obleko vplivala okolica, tako tista, ki je bila iz istega socialnega sloja kot uporabnik, kot višji sloji, ki so oblikovali razna pravila (bonton), da bi se tako zaščitili pred prodorom nižjih slojev v svoje vrste. Vsako obdobje ima svoje lepotne ideale in zglede ter svojo oblačilno modo, ki pa ji delavstvo zaradi slabega gmotnega položaja ne more slediti, lahko se ji le skuša približati, tako kar se tiče krojev kot materialov. Kljub temu, da avtorica sicer ugotavlja, da je težko govoriti o nekem enotnem oblačilnem videzu in oblačilni kulturi ljubljanskih delavcev med obema vojnoma, skuša vendar izluščiti prevladujoče načine oblačenja, obuvanja, pokrivanja in krašenja. Zanimajo jo materiali, barve, vzorci in načini okraševanja obleke, ki so bili najpogostejše v uporabi. Razlika med delavci in drugimi mestnimi sloji je bila tudi v izdelovalcih oblačil in načinu izdelave. Poleg oblačil posveti pozornost tudi pričeskam, ličenju in telesni negi.

Poleg tega, da nam knjiga ponuja vpogled v oblačilni videz in oblačilno kulturo ljubljanskega delavstva med obema svetovnima vojnoma, nas seznani s splošnimi oblačilnimi modnimi trendi omenjene dobe, za boljše razumevanje delavske oblačilne kulture pa jo ves čas primerja z drugimi, predvsem višjimi mestnimi sloji. Z upoštevanjem vseh faktorjev, ki so vplivali na način oblačenja in z razbiranjem govornice oblačil je avtorica presegla večino dosedanjih tovrstnih slovenskih etnoloških študij, ki so se ukvarjale predvsem z zunanjim izgledom oblačil. Knjiga Janje Žagar je vsekakor pomemben prispevek k preučevanju mest, delavstva in oblačilne kulture na Slovenskem, zanimiva in uporabna pa ni le za etnologe, temveč tudi za vse druge, ki imajo kakršenkoli opravček z oblačili.